

УДК 1: 94-057.85(477)'18/19'

Мар'яна Грибовська**ПРОБЛЕМА НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ТА САМОБУТНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ КРИЗЬ ПРИЗМУ ПОГЛЯДІВ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА ТА ІВАНА ФРАНКА**

У статті досліджується проблема національної ідентичності та самобутності українського народу, а також роль національної інтелігенції як виразника й захисника суспільних інтересів. Аналізуються особливості процесу становлення еліти в Україні, взаємодія української національної еліти з простим народом, а також її вплив на формування національної ідеї українського народу. Національно свідомі еліта розглядається як головний рушій національно визвольних змагань. Для розуміння суті національної ідентичності, ролі та значення цього феномена в житті національно орієнтованої інтелігенції та всієї нації розглядаються твори Тараса Шевченка та Івана Франка. Вони становлять наукову зацікавленість як в літературно-історичному, так і в загально-філософському аспектах.

Ключові слова: інтелігенція, національна еліта, народ, українська національна ідея, ідентичність.

M. Gribovska**THE PROBLEM OF NATIONAL IDENTITY AND ORIGINALITY OF UKRAINIAN PEOPLE IN THE LIGHT OF TARAS SHEVCHENKO'S AND IVAN FRANKO'S IDEAS**

This article highlights the problem of national identity and the identity of the Ukrainian people and the role of national intelligence as the spokespersons and defenders of the public interest. The author analyzes the features of the process of elite establishment in Ukraine. The author identifies Ukrainian national elite interaction with the common people (mass) and its influence on the formation of the Ukrainian national idea. Nationally conscious elite is seen as the main power of the national liberation struggle. The works of Taras Shevchenko and Ivan Franko are considered to understand the essence of national identity, the role and importance of this phenomenon in the life of nationally oriented intelligentsia and the nation. They constitute a scientific interest in literary, historical, and in general philosophical aspects.

In the first half of the 19th century in Russia, including Ukraine, the villeinage system went through the demise, which, in its turn, led to rebellion of the oppressed masses. The villeinage crisis symptom was the Decembrist uprising as well as development of popular struggle, intensification of village movements.

Shevchenko's worldview was developed and formed on the basis of the historical experience of Ukrainian people's struggle against the villeinage system and tsarism national policy in Ukraine. All poet's works had their arrowheads pointed at the ruling power and its policy, at everything that hindered Ukrainian people in their desperate wrestle for happy future.

One of the major ideas of I. Franko's philosophy is a thought that the superior value here below is not just a human being, but a 'true living man' as such human being is a spirit medium. Thus, a person's world of spirit is its premium acquisition. I. Franko's philosophy is involved with the feelings and understanding of human spirit gentleness.

Key concepts: intelligence, national elite, people, the Ukrainian national idea, identity.

М. Грибовская**ПРОБЛЕМА НАЦИОНАЛЬНОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ И САМОБИТНОСТИ УКРАИНСКОГО НАРОДА СКВОЗЬ ПРИЗМУ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА И ИВАНА ФРАНКА**

В статье исследуется проблема национальной идентичности и самобытности украинского народа, а также роль национальной интеллигенции как выразителя и защитника общественных интересов. Анализируются особенности процесса становления элиты на Украине, взаимодействие украинской национальной элиты с простым народом, а также ее влияние на формирование национальной идеи украинского народа. Национально сознательная элита рассматривается как главный двигатель национально освободительной борьбы. Для понимания сути национальной идентичности, роли и значения этого феномена в жизни национально ориентированной интеллигенции и всей нации рассматриваются произведения Тараса Шевченка и Ивана Франка. Они составляют собой научную заинтересованность как в литературно-историческом, так и в обще-философском аспектах.

Ключевые слова: интеллигенция, национальная элита, народ, украинская национальная идея, идентичность.

У період боротьби українського народу за власну незалежність помітно зростає зацікавлення дослідників проблемою національної ідентичності та самобутності українського народу, а особливо у творчості Тараса Шевченка та Івана Франка. Зокрема, звертаються до цієї проблеми А. Пашук, А. Карась, І. Захара, А. Наконечний, М. Бернштейн, М. Возняк, А. Колодій, М. Євшан та інші автори, які керувалися щирим бажанням подати цінний матеріал для майбутнього правильного і повного розуміння творчості мислителів. Фундаментальні положення одних із найбільших апологетів української

ідеології – не просто слова, які присипались пилом давнини і забуття, а пророчі заклики, які шукають відгуку у душах людей.

Незважаючи на численні проведені дослідження, питання залишається актуальним і сьогодні. Метою дослідження є з'ясування: а) історичних обставин, які спонукали Т. Шевченка та І. Франка до розвитку їхнього світогляду; б) розкриття змісту національного ідеалу як основи духовного та історико-соціального поступу нації; в) визначення особливостей взаємозв'язків провідної суспільно-політичної, ідейної та духовної верстви і широких народних мас у боротьбі за історичне, соціальне, політичне та духовне розкріпачення нації у ході боротьби за свою незалежність; г) з'ясування спадкоємності духовних, суспільно-політичних, ідейних загалом цінностей як джерела і основи самоусвідомлення українцями себе як нації.

У першій половині XIX століття в Росії, у тому числі і в Україні, посилювався розпад кріпосницької системи, що, своєю чергою, викликало протидію серед пригніченого селянства. Проявом кризи кріпосництва було повстання декабристів і подальше наростання народної боротьби, піднесення селянських рухів.

Основним борцем проти кріпосницького гноблення та за ліквідацію кріпосництва виступало багатомільйонне селянство, до якого тісно примикали робітники, які тоді ще не відділилися в окремий клас. Тяжка кріпосницька експлуатація й важкий політичний гніт поміщиків і царських чиновників не зробили з селян безсловесних покірних рабів. Саме тоді до народу приходить розуміння того, що кріпосне право – це зло, і що відмова від нього – неминучий крок. Така позиція була характерною для найосвіченіших людей країни. Більшість рядових поміщиків, боячись змін на гірше і не бажаючи втратити безкоштовну робочу силу, виступали різко проти відміни кріпосного права.

У цей час в Україні відбувається процес національного пробудження, який супроводжується посиленням боротьби проти національного гніту. Час, багатий на стреси і падіння для нашого народу, коли ідея рівності перебувала на етапі свого формування, а народ тільки-но починав підводитися на ноги. Саме тоді, за волею Бога чи потребою часу, на світ народжується геніальний поет і мислитель, полум'яний революціонер, видатний син України – Тарас Григорович Шевченко. Вийшовши із самої гущі народу (покріпаченого селянства і козацтва), його поезія, філософські погляди й суспільно-політичні думки повною мірою втілили національний дух епохи.

«Він був сином мужика і став володарем у царстві духа. Він був кріпаком і став велетнем у царстві людської культури. Він був самоуком і вказав нові, світлі і вільні шляхи професорам і книжним ученим. Десять літ він томився під вагою російської солдатської муштри, а для волі Росії зробив більше, ніж десять переможних армій. Доля переслідувала його в житті скільки могла, та вона не зуміла перетворити золота його душі в іржу, ані його любові до людей в ненависть і погорду... Доля не шкодувала йому страждань, але й не пожаліла втіх, що били із здорового джерела життя. Найкращий і найцінніший скарб доля дала йому лише по смерті – невмирущу славу і всерозквітаючу радість, яку в мільйоні людських сердець все наново збуджуватимуть його твори. Отакий був і є для нас, українців, Тарас Шевченко» [13, с. 255].

Світогляд Шевченка розвивався і формувався на основі історичного досвіду боротьби українського народу проти кріпосницької системи і національної політики царизму в Україні. Вся творчість поета була спрямована проти панівної влади та її політики, проти всього того, що заважало українському народу виборювати своє щасливе майбутнє.

Боротьба Шевченка за національну свободу виливається у боротьбу проти тих сил, які поневолюють українство, ставлять його на коліна, заганяючи в історичну сплячку. «Виконуючи свою історичну місію, будучи для народу Будителем і Спасителем, святим охоронцем українства, Шевченко вдало виконував свою роль. Шевченко – це одкровення Бога Україні. Як із Слова Божого «постало все, і ніщо, що постало, не постало без Нього», бо ж «у Ньому було життя, і життя було світло людей» (Ів. 1:3-4), так і з Шевченкового слова і завдяки йому воскресла Україна з тієї руїни, в яку її загнала імперська, шовіністична політика Московії» [5, с. 60].

Саме дух правди не давав поетові змоги спокійно спостерігати за неправдою, яка чинить свій суд у світі, та за убогістю, яка поширюється Україною. Вся його творчість – безперервний заклик до народу. Чесний і сміливий у своїх переконаннях, завжди прямолінійний у своїх висловлюваннях, могутньою силою слова він звертається до народу у віршах «без золота, без каменю, без хитрої мови».

Висвітлюючи в таких творах, як «Кавказ», «Заповіт», «Великий Лях», «Безталанний» тощо, ідею повної національної незалежності України, Шевченко вважає найбільшою карою, яка може спіткати народ, – його поневолення. Він чітко усвідомлює, що тільки за умов існування самостійної держави народ зможе стати повноцінною нацією. І це була не просто його думка, а результат багатовікових прагнень українського народу до самоствердження.

У нас є своя багатовікова трагічна та героїчна історія, що постійно піддається фальсифікації та утискам з боку сусідніх народів, які прагнуть задовольнити свої територіальні та національно-політичні апетити за рахунок України та її кордонів. Загарбницьку політику Москви дуже влучно описано в

поемі «Кавказ». З сатирою і великою ненавистю автор говорить про жорстокість, з якою Москва ставиться до підлеглих народів. Іменем Бога він благословляє свій народ на боротьбу за волю: «Боріться – поборете, \ Вам Бог помагає! \ За вас правда, за вас слава \ І воля святая» [19, с. 345].

Озиваючись крізь віки, так само актуально постає для нас дійсність з її багатоміжними помилками та її жахливими наслідками. Шевченко по-новому осмислює минуле і бачить реальні наслідки в сьогоденні, ще раз доводячи собі, що це не поодинокі помилки історії, а страшні смертельні рани, які вилікувати практично неможливо. Він покладає всю відповідальність за трагедію та руїну в Україні на Богдана Хмельницького, бо саме той занастив Україну, присягнувши Москві у Переяславі 1654 року.

Перед духовним оком Шевченка блискавкою пролітала історія козацтва, гетьманщини і її повільного занепаду. Аналізуючи його творчість Дмитро Донцов зазначає: «Що значить утрата трьох основних прикмет правлячою касты? Утрата мудрости – значить дати себе обдурити, утрата шляхетности – значить дати себе підкупити, утрата відваги – значить дати себе стероризувати. Там, де до тої кастрації духовної доводить себе правляча каста, де занепадає її провідницький дух, – там обездушеним, мов у летаргічному сні, валяється тіло нації – не бачить, не чує, не розуміє, не говорить, не рухається... Це й призвело до того, що без того духа – «Україна заснула», а народна маса, тіло нації, обернулось в «похилених рабів», в «плебеїв-гречкосіів», в мільйони потульних «свинопасів». Така була візія Шевченка приспаної України його часів» [3, с. 44].

Для Шевченка Україна та український народ заслуговують на власну історію. Сутність народу та його ество виражають його кращі представники, які персоніфікуються в творчості мислителя. Для нього це не окремі постаті, а величні образи, які уособлюються в простому українському народі. В образ рядового *козака* Шевченко втілює людину честі та справи, істинного борця за волю особисту й національну, символ нашого славного героїчного минулого. Його образам *селян* властива висока моральність, самопожертва, доброта та непоказний «тихий» героїзм. Свій ідеал людини Шевченко знайшов саме в народному середовищі. Також часто нам зустрічається образ *жінки*, матері-берегині. Катерина, Ганна, Марія – це символи великої безкорисної любові до ближнього. Саме в них втілюється багатостраждальна доля матері, ідеал українських жінок, призначення яких, – це, попри страждання, піднесення великої ідеї – любити понад усе. Жінка в Шевченка – символ долі України.

Кожна людина для Тараса Шевченка цінна своєю індивідуальністю, майновий статус для нього не має значення. Внутрішній світ, моральне наповнення повинні домінувати в людині. На кожного українця він покладає свою історичну місію. Хоча ми втратили усе: державність, мову, територію і, здавалося б, зникли як народ, – все ж найголовніше, що ідея волі, народний дух, пам'ять предків ще живі. Шевченко говорить до мертвих духом, які ще мали пробудитися, і до живих, і до ще ненароджених, і в Україні, і в світах, він закликає об'єднатись духовно і тільки тоді: «Оживе добра слава, \ Слава України, \ І світ ясний, невечірній \ Тихо засяє... \ Обнімється ж, брати мої. \ Молю вас, благаю» [19, с. 354].

Як зазначає В. Барка, «В Шевченка поняття свободи при всенародному і вселюдському значенні мало найбільш персональний характер, порівнюючи з поезією всіх його сучасників; для нього воля народу була одночасно конкретною і особистісною волею кожної окремої людини в загальному складі. Шевченкові чужа модель ідеологічного походження – з «програм», що озвучували народ, ніби отару в загорожі, звідки виводять «єдиним махом» на пастівник свободи і зоставляють художньою під батоном нового «хазяїна» [1, с. 96].

Ранком воскреслого дня для України була й інша не менш визначна особистість – Іван Якович Франко, який так само глибоко відчував увесь біль народний «як син селянина-русина, вигодований чорним селянським хлібом, працею твердих селянських рук», він відчував обов'язок «відробити ті шеляги, які видала селянська рука на те, щоб я міг видряпатись на висоту, де видно світло, де пахне воля, де ясніють вселюдські ідеали» [12, с. 31].

Ця постать для нашого народу була не випадковою, справді знаменною, викликаною болем народу та його прагненням до кращого життя, посланою самим Богом. Церковні перекази розповідають про смерть св. Іллі, який, відходячи до Бога, передав свій плащ новому духовному наставникові – пророку Єлисею – разом із даром пророкування. Ту ж пророчу місію після Шевченка перебрав на себе і якнайкраще виконав, як ніхто до нього і після нього, Іван Франко.

Фахово займаючись історією, культурологією, літературознавством, економікою, етнографією, фольклористикою, беручи активну участь у громадському житті, у своїх пошуках Франко пройшов складний еволюційний шлях зміни поглядів і позицій. Його твори заслужено вважають національним надбанням української культури. У них Каменярь яскраво висвітлює ті нерозривні зв'язки, які існували в українському народі, зі всіма звичаями, традиціями, ментальністю українців, розкриваючи їх національну самобутність у всіх барвах, без прикрас чи перебільшень, «воплощення певних ідеальних змагань людських, навіяних обставинами суспільности і духовного життя даної епохи» [7, с. 316].

Для Франка у його пошуках було дуже важливо розкрити зв'язок існування та становлення українського народу. Його увагу привертала методологічна колізія ніби двох різних історій: історії розвитку панівних класів та історії простого народу. Як наголошує Симон Петлюра, у творчості Івана Франка

«надзвичайно правдиво і глибоко відбивається психологія діяльного українця, що зрозумів те лихе становище, в якому опинився рідний народ, що щільно підійшов до хиб свого національного характеру, до червоточин національної волі» [7, с. 90].

Будучи діяльним суспільником, прихильником реальної політики народоправства і вільного щиролюдського співжиття, сповідуючи ідеї поступу, плакаючи велику надію в силу людської віри і волі, Франко власним прикладом показував народові його шлях і мету. Патріотизм, який пронизує всю творчість поета, все ж був для нього швидше «тяжке ярмо, покладене долею на мої плечі», як говорив сам будитель [12, с. 31].

Дещо різко висловлюючись про свій народ, Франко, однак, не відмовлявся від свого святого обов'язку самовіддано служити йому: «Я можу здригатись, можу тихо проклинати долю, що поклала мені на плечі це ярмо, але скинути його не можу, іншої батьківщини шукати не можу, бо став би підлим перед власним сумлінням» [12, с. 31].

Професор С. Гаєвський зазначає: «Останні роки XIX ст. – початку XX ст. пройшли в поета під знаком конфліктів, непорозумінь і болючих понижень... «за шмат гнилої ковбаси», як тоді казали, те суспільство йшло на послуги «чужим богам» і зовсім не дбало, а то й не розуміло вищих духовних інтересів свого народу» [2, с. 7].

У час, коли Європа перебувала на етапі свого інтелектуально піднесення, на теренах України зникали вищі духовні орієнтири народу, зникала його культура, традиції, вся та народна самобутність, яку до цього часу оберігали як мале дитя. Люди стають всього лиш обивателями, гостями на власній землі. Плебейський дух покори оволодівав народом, а духовні орієнтири все більше втрачали свою актуальність, на їхнє місце утверджувались повсякденні матеріальні цінності: «Ти, брате, любиш Русь, \ Як хліб і кусень сала, – \ Я ж гавкаю раз в раз, \ Щоби вона не спала... \ Ти, брате, любиш Русь, \ Як дім, воли, корови, – \ Я ж не люблю її \ З надмірної любови» [10, с. 184].

І вже пізніше, у зрілі літа, Іван Франко охарактеризував свою расу як «расу обважнілу, незграбну, сентиментальну, позбавлену гарту й сили волі, так мало здатну до політичного життя на власному смітнику», у якій «так мало справжніх характерів, а так багато дріб'язковості, вузького егоїзму, дводушності й пихи, що справді не знаю, за що я мав би їх любити, незважаючи навіть на ті тисячі більших і менших шпильок, які вони, не раз з найкращим наміром, вбивали мені під шкіру». При цьому він покладав виразні надії на те темне, неясне, мов підземні води, змінення цього народу, «хоч гноблений, затемнюваний і деморалізований довгі віки, який хоч і сьогодні бідний, недолугий і безпорадний, а все-таки поволі підноситься, відчуває в щораз ширших масах жадобу світла, правди та справедливості і до них шукає шляхів. Отже, варто працювати для цього народу, і ніяка праця не піде на марне» [12, с. 28–31].

Гострі, прямі, колючі слова, які жвивав пророк, завдали йому чималих випробовувань, були не раз засуджені, проте він говорив: «Відчуваю, що так уже сказав я не одне таке, за що потраплю під удари з різних боків, але нехай і так буде! Того, що я сказав, не візьму назад» [12, с. 31].

Франко істинно був пророком для свого народу, народу, який від віків розчакхнутий між двома імперіями, стертий із політичної карти Європи та вічно живий у серцях справжніх українців. Криза, яка довгі століття мучить його народ – це криза національного духу. Саме завдання відродження національного духу та національної свідомості було для Франка головною ціллю його життя і філософії, які між собою є нерозривно поєднані.

Народ у розумінні Франка – це рухома, суперечлива у своєму розвитку, але зростаюча у своїй духовності невмируща сила, яка прагне свободи і дає свідомість колективного безсмертя мислячій національній одиниці.

У своїй монографії А. І. Пашук зазначає: «Франко передусім розглядає питання про теоретичне усвідомлення феномена свободи, зокрема таких її аспектів, як свобода і сваволя, свобода і егоїзм...» [6, с. 114].

Одна з основних філософських ідей Івана Франка – думка про те, що найбільшою цінністю на землі є не просто людина, а «правдивий живий чоловік», бо така людина – носій духу. Отже, духовний світ людини – це її найдорожче надбання. Філософія Франка ґрунтується на почуттях і розумінні благородності людського духу. «Дух, що тіло рве до бою», дух любові й справедливості, знання й громадянської самопожертви, віри в щасливе майбутнє – це дух істинно франківський, каменярьський, молодий і переможний: «Ні попівські тортури, \ Ні тюремні царські мури, \ Ані війська муштровані, \ Ні гармати лаштовані, \ Ні шпійонське ремесло \ В гріб його ще не звело» [9].

Саме таким філософ хотів бачити свій народ, з яким був нерозривно з'єднаний і землею, і хлібом.

Поряд із простим народом мислитель виділяє інтелігенцію. Інтелігенція в часи Франка мала ефект вибуху бомби в суспільному болоті, несподівано в короткий час вона могла підняти величезну кількість людей на благородну роботу, маючи ясну ідею, вказувала народу куди і для чого рухатись. І. Франко покладав на українських інтелектуалів великі надії. Він вважав, що інтелігенція повинна очолити визвольний рух в Україні, але вона була інертною, не виконувала покладених на неї сподівань: «Сором

українській інтелігенції, сором особливо молодому поколінню, коли воно не відчує тої великої потреби, не віднайде шляху до народу, не покладе основи до того, щоб Україну зробити політичною силою» [15].

У своєму «Одвертому листі до галицької молодезі» Франко говорить, що саме перед молодими галичанами стоїть велике завдання «витворити з величезної етнічної маси українського народу українську націю, суцільний культурний організм, здібний до самостійного культурного й політичного життя, відпорний на асиміляційну роботу інших націй, відки б вона не йшла, та при тім податний на присвоєння собі в якнайширшій мірі і в якнайшвидшій темпі загальнолюдських культурних здобутків, без яких сьогодні жодна нація і жодна хоч і як сильна держава не може остоятися» [14, с. 404].

Ця націотворча функція інтелігенції цілком природно стосувалася Франка, оскільки становила сенс і його власного життя. Будительство, кероване ідеєю волі, є провідним у його творчості.

У «Критичних письмах о галицькій інтелігенції» Франко зазначає, що саме «талант свіжий та саморідний...спосібність зазирати безпосередньо в самі глибокі тайники життя народного і людської душі... знання народних звичаїв і народних типів... знання бесіди людової і той чаруючий дар приймає людських душ, котрого не дасть ніяка наука і ніяка рутинна» [11, с. 74–93], ось ті головні риси, якими, на його думку, повинна володіти правдива українська інтелігенція, а всі ті «соколи та орли Русі», не мають здорової, свобідної, поступової думки, інтересу до дійсного життя, до живого народу і, зрозуміло, знання того самого народу.

Дуже влучно охарактеризував думки І. Франка український філософ А. І. Пашук: «Говорячи про «сильну особу» з її «неограниченою свободою», І. Франко розрізняє особу «сильного ідіота» і особу «розумного, мислячого і чувуючого чоловіка», в руках кожного із яких може опинитись «неограничена свобода» з відповідними практичними наслідками...» [6, с. 116].

Для того, щоб достойно належати до будителів народних, інтелігенція повинна виразно окреслити свої цілі, сформулювати чіткі межі своєї діяльності для блага простого робітничого народу, оскільки «наша інтелігенція досі надто мало застановлялась над тим, що вона робить і до чого прямує, надто мало проявляла почуття своєї ролі, не кажу вже свідомості своєї цілі». Потрібно пам'ятати, що не варто із висоти дивитись на свій народ, а критично розглядати власні вчинки, власні дії та переконання, адже «всякий признак самопізнання серед нашої інтелігенції повинен бути дорогий для нас, всяка проба самокритики важна для нас» [14, с. 140–141].

У своїй статті «Чи вертатись нам назад до народу?» Франко піддає критиці статті Наумовича і доходить висновку, що «у нас нема інтелігенції! У нас є тисячі людей письменних, але інтелігенції нема» [14, с. 150].

Звертаючи нашу увагу на проблему інтелігенції, розкриваючи її суть, характеризуючи аморальні вчинки деяких героїв повістей, письменник намагався сформулювати народні погляди і виробити моральні переконання щодо справжніх духовних цінностей суспільства, забезпечити глибоке розуміння молоддю, на яку покладав великі надії, моральних і етичних проблем, принципів, спрямованих на виховання цілісної особистості.

Повісті І. Я. Франка про життя інтелігенції, маючи різкий викривальний характер, били по націоналістичних теоріях польських, австрійських та українських шовіністів, возвеличували простий народ, таврували всіх експлуататорів, незалежно від їх національної приналежності.

Хоча практично вся тогочасна інтелігенція піддається нищівній критиці з боку Івана Яковича, все ж у нього є той план, той незламний образ правдивого лицаря народу. Бачимо це на прикладі твору, найбільш репрезентативного для філософії української ідеї Франка, твору, загально визнаного за всеосяжний, художній цілісний синтез його смисложиттєвих шукань – поеми «Мойсей».

«Мойсей» – це пряма мова Франкового духу із народом через багато віків, весь духовний шлях письменника на сторінках однієї поеми, вся тяжка боротьба між духом і матерією, між далекосяжним ідеалом і тяжкою реальністю, а головне між народом і його пророками.

«Мойсей» є не звичайним художнім твором, а глибоким психологічним аналізом соціальних явищ громадського життя. Франко виклав у цьому творі свої почування і бажання, даючи образ того, як факти громадського життя відбиваються і зароджуються в душі та свідомості самого поета. У цьому творі ми бачимо погляди філософа і ті його найглибші почування і бажання, що виростили із того світогляду.

Про історичну постать Мойсея і про похід до обіцяної землі Іван Франко згадує у своїй поетичній творчості декілька раз. Часом це лише загальний натяк на той переломний момент в історії єврейського народу, часом характеристика самого Мойсея, а інколи лише порівняння із самим Мойсеєм. У поетичній творчості Франка це не так образ дійсного історичного факту з життя єврейського народу, як радше символічний образ, яким поет хотів висловити свої погляди на роль сучасних провідників нації, що ведуть свій народ до «обіцяної землі», здійснення ідеалів, того, що зараз видається «поза межами можливого». Очевидно, що Франко міг мати на думці і себе самого, бо ж він сам як суспільний діяч і поет завжди бажав вести українську націю до кращого майбутнього.

Чим глибше вчитуємося в наснажені патріотичним духом слова Івана Франка, тим більше переконуємося, що він – не тільки предтеча вільної України, а й творець прагматичної системи конкретних

завдань, від вирішення яких у XX ст. залежало, а в XXI ст. залежатиме життя й сила нашої національної ідеї. Франко – будівничий української державності. Ми живемо в часи, коли майже всі труднощі, які нашому народові й нашій державі необхідно пройти, Франко передбачив, описав і, щоб нам не збитися з дороги, програмно опрацював.

Відомий своєю вимогливістю критик Микола Євшан зазначав: «Такий твір, як «Мойсей», мусить бути твором цілого життя, сумою змагань, мрій, ідеалів, які присвічували поетові у роботі, твором, в якому поет виповідає себе цілого і більше не має вже нічого важнішого над те сказати. Такі твори пишуть генії на вершинах своєї творчості перед своєю фізичною або моральною смертю» [4].

«Раз у раз стоїть перед очима проповідник, що, як той жидівський Мойсей, вивів би народ із неволі... Але ж такий провідник, як отой Мойсей біблійний... мусив би мати непохитну віру в те, що мета, куди він веде народ, правдива. За найменший сумнів у своєму ділі, у своїй праці – його чекає найбільша кара: сам він до мети не дійде, хоч сам народ дійти і може, і таки дійде... Такі головні думки того найбільшого українського твору XX ст., Франкової поеми «Мойсей». А той Мойсей Франкової поеми – це він сам, це поет – народний провідник...», – так про Франка та його «Мойсея» озивається український мовознавець В. Сімович [8, с. 76–77].

Чи зуміємо об'єднатися ментально, чи зможемо знову показати свій вибір, чи здатні ми ще продукувати національну еліту знає лише час. Кажуть, що найтемніший і найстрашніший час – перед світанком. Можливо і наша держава перебуває у такому періоді, який рано чи пізно скінчиться і почнеться нова доба: «Розпадуться пута віковії, \ Прокинуться люди. \ Розпадуться пута віковії, \ Тяжкі кайдани, \ Непобіджена злими ворогами \ Україна встане» [17].

Саме на еліту нації покладена місія управління країною, і саме від рівня еліти залежить рівень розвитку країни. Якщо Україна за рівнем розвитку пасе задніх у Європі, то виною цьому є рівень розвитку власної еліти. Бог дав Україні розумний та працелюбний народ, а ось з елітою їй майже ніколи не таланило.

В умовах сучасного суспільства, яке переживає значну духовну та економічну кризу, значно зростає роль еліти. Вона виступає провідником реформ, генератором нових суспільних ідей. Але ці ролі вона може виконати лише тоді, якщо користується довірою народу.

Людина, яка боїться піти на маленькі жертви, мріючи прожити життя взагалі без них, просто прирікає себе та своїх дітей на значно більші втрати. Плутократична природа нашої еліти призводить до сьогоднішнього занепаду держави. Особистий цинізм цих людей викликає моральну відразу і стійку недовіру у простої людини і як сто років тому, так і тепер наша правляча верхівка – це «Раби, подножки, грязь Москви, \ Варшавське сміття – ваші пани, \ Ясновельможні гетьмани. \ Чого ж ви чванитеся, ви! \ Сини сердешної України! \ Що добре ходите в ярмі \ Ще лучше, як батьки ходили» [19, с. 738].

За все треба платити. У тому числі й за обман, і за цинізм, і за зраду, і за смерть. Верхи платять недовірою до них народу, а низи – розчаруванням і деморалізацією.

Щоденний досвід підказує, а крах частих національно-визвольних змагань переконує, що відсутність власної держави робить націю надзвичайно вразливою та беззахисною і не дає можливості ефективно використовувати колосальний потенціал дуже численного народу, забезпечити його права і свободи. І навпаки: навіть вісімдесятилітнє монгольське іго не змогло стерти з лиця землі наш народ, як це трапилося з десятками інших, саме тому, що він мав свою державу.

Україна зі Сходом, Заходом, Північчю і Півднем – єдина, незалежна, суверенна, а найголовніше, неподільна держава. Та, попри ці факти, амбіції країни з гербом двоголового орла переконують українців в іншому. Протягом багатьох століть російська влада з усією своєю багатолітністю завжди намагалася зробити з України велику російську провінцію, проте ми сильна і горда нація, а наша «довголітня боротьба за національні права виробила у нас певну традицію і немалий засіб досвіду в таких справах, що все може дуже пригодиться тепер, коли... жде перспектива проходити ту саму школу поміж двома огнями – польським і московським» [14, с. 409]. І вже більше як сто років пройшло від часу, як Іван Франко написав ці слова, проте вони знову постають для нас як пророчі.

Ідейна спадщина Т. Шевченка та І. Франка промовляє до нас звідусюди і закликає відчутти себе «українцями без офіціальних кордонів. І се почуття не повинно у нас бути голою фразою, а мусить вести за собою» [14, с. 405]. Так само як єврейський народ блукав пустинею сорок років, напевне і нашому народові судилося пройти тяжкі випробування, щоб пізніше із гордістю носити ім'я Українця, щоб інші народи не плутали українця з росіянином, що часто трапляється, і твердо уявляли, де на політичній карті світу наша рідна земля, щоб горде звання «українець» асоціювалось із великою мужністю, витривалістю та духовністю. Віру в це повинен нести кожен щирий українець, нести у собі козацький, лицарський дух через багато поколінь. Ми повинні бути гордими, що живемо на такій землі! Бути й гідними незалежності, за яку боролися наші предки.

Література:

1. Барка В. К. Правда Кобзаря / В. К. Барка. – Нью-Йорк, 1961. – 289 с.

2. Гаєвський С. Ю. Франків «Мойсей». Розвідка і текст поеми / С. Ю. Гаєвський. – Нью-Йорк, 1948. – 57 с.
3. Донцов Д. І. Незримі скрижалі Кобзаря. Містика лицарства запорозького / Д. І. Донцов. – Київ : Українська Видавнича Спілка, 2009. – 264 с.
4. Євшан М. Й. Іван Франко. Нарис його літературної діяльності [Електронний ресурс] / Микола Йосипович Євшан. – Режим доступу : <http://lib.if.ua/franko/1322821185.html>.
5. Колодний А. Н. Шевченко – Християнство – Україна / А. Н. Колодний. – Київ : УАР, 2014. – 264 с.
6. Пашук А. І. Філософський світогляд Івана Франка. – Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2007. – 432 с.
7. Петлюра С. І. Франко – поет національної честі. Статті / С. І. Петлюра. – Київ, 1993. – 341 с.
8. Сімович В. І. Іван Франко, його життя та діяльність / В. І. Сімович. – Третє видання. – Мюнхен : Дніпрова хвиля, 1966. – 77 с.
9. Франко І. Я. Гімн [Електронний ресурс] / Іван Якович Франко. – Режим доступу : <http://www.i-franko.name/uk/Verses/ZVershynINyzyu/Gimn.html>
10. Франко І. Я. Зібрання творів в 50-ти томах / І. Я. Франко. – Київ, 1976. – Т. 2. – 1976. – 544 с.
11. Франко І. Я. Зібрання творів в 50-ти томах / І. Я. Франко. – Київ, 1981. – Т. 26. – 1980. – 462 с.
12. Франко І. Я. Зібрання творів в 50-ти томах / І. Я. Франко. – Київ, 1981. – Т. 31. – 1981. – 595 с.
13. Франко І. Я. Зібрання творів в 50-ти томах / І. Я. Франко. – Київ, 1983. – Т. 39. – 1983. – 703 с.
14. Франко І. Я. Зібрання творів в 50-ти томах / І. Я. Франко. – Київ, 1986. – Т. 45. – 1986. – 574 с.
15. Франко І. Я. З кінцем року [Електронний ресурс] / Іван Якович Франко. – Режим доступу : <http://www.myslenedrevo.com.ua/studies/franko/mosaic/30.html>.
16. Франко І. Я. Мойсей [Електронний ресурс] / Іван Якович Франко. – Режим доступу : <http://risu.org.ua/ua/library/text/literature/35103/>.
17. Франко І. Я. Розвивайся ти, високий дубе [Електронний ресурс] / Іван Якович Франко. – Режим доступу : <http://www.myslenedrevo.com.ua/studies/franko/mosaic/02.html>.
18. Франко І. Я. Темне царство. Стаття [Електронний ресурс] / Іван Якович Франко. – Режим доступу : <http://www.ukrcenter.com/Література/Іван-Франко/56021-1/Темне-царс>.
19. Шевченко Т. Г. Зібрання творів у 6-ти томах / Т. Г. Шевченко. – Київ, 2003. – Т. 1 : Поезія 1837–1847. – 2003. – 784 с.

Рецензент – кандидат філософських наук, професор кафедри історії філософії Львівського національного університету ім. І. Франка **І. С. Захара**